

सूतिजन्य पदार्थ नियन्त्रणमा प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको भूमिका

प्रदेश नम्बर २, जनकपुर कार्यक्रम प्रतिवेदन

२०७५

आयोजक

एक्सन नेपाल, काठमाडौं र स्वास्थ्य पत्रकार मन्च नेपाल

प्रतिवेदन तयार गर्ने

भिषा काफ्ले, सचिव स्वास्थ्य पत्रकार मन्च नेपाल

१ कार्यक्रमको नाम: सुर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रणमा प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको भूमिका

२ स्थान: प्रदेश २ को राजधानी जनकपुर

३ मिति: २०७५।१२।२१

४ कार्यक्रम अध्यक्षता: कल्पना आचार्य, स्वास्थ्य पत्रकार मन्च नेपाल

५ प्रमुख अतिथी: नवल किशोर शाह, सामाजिक विकास मन्त्री, प्रदेश नम्बर २

६ अतिथीहरु:

रामचन्द्र मण्डल, संसद प्रदेश नम्बर २

चमेली दास, संसद प्रदेश नम्बर २

प्रमिलादेवी दास संसद प्रदेश नम्बर २

प्रमेश्वर भ्ना, संसद प्रदेश नम्बर २

दिपक सुवेदी, मुख्य सचिव प्रदेश नम्बर २

दिपेन्द्र भ्ना, प्रमुखन्यायधीवक्ता प्रदेश नम्बर २

सिता परियार, प्रमुख प्रशाशकिय अधिकृत, जनकपुरधाम उपमहानगरपालीका

प्राडा विश्णुदत्त पौडेल: क्यानसर रोग विशेषज्ञ वीर अस्पताल

पुस्कर नेपाल: कानुन उपसचिव स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

आनन्द बहादुर चन्द , अध्यक्ष एक्सन नेपाल

७ कार्यक्रम संचाल: रामप्रसाद न्यौपाने, महासचिव स्वास्थ्य पत्रकार मन्च

८ प्रतिवेदन: भिषा काफ्ले, सचिव स्वास्थ्य पत्रकार मन्च

९ कार्यक्रमको पृष्ठभूमी

सरकारले झण्डै १० वर्ष अघि ल्याएको सुर्तिजन्य पदार्थी नियन्त्रण तथा नियमन गर्ने ऐनको पुर्ण रुपमा कार्यनवयन भइरहेको छैन । जनस्वास्थ्य संग प्रत्यक्ष रुपमा जोडिएको सो ऐन कार्यन्वयन नहुदा सुर्तिजन्य पदार्थको असरका कारण प्रत्येक वर्ष २७ हजार भन्दा बढी मानिसको मृत्यु भइरहेको छ । लाखौ मानिस प्रतयक्ष या अप्रत्यक्ष रुपमा यसबाट पिडीत छन् । देश नया संरचनामा गएसंगै ऐन कार्यन्वयन पनि तीनबटै सरकाको फरक फरक भूमिका रहेको छ । अहिले संघिय ऐन र सो ऐन

अर्न्तगत बनेको निर्देशीकानै कार्यन्वयनको चरणमा रहेको अवस्थामा अव प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले के कसरी अगाडी बढ्न सक्छन् भन्ने विषयमा यो कार्यक्रम आयोजना गरीएको हो ।

१० कार्यक्रमको उदेश्य

१ प्रदेश र स्थानीय सरकारका सरोकारवालालाई सुर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रण तथा नियमन गर्ने बनेको ऐनको विषयमा जानकारी गराउने

२ संघिय ऐन संग नबाभिने गरी प्रदेश ऐन ल्याउन उत्प्रेरणा गर्ने ।

३ प्रादेशीक ऐन तयार नहुन्जेल सम्म विद्यमान संघिय ऐनलाई कार्यन्वयन गराउन सरोकारवाला निकायलाई भकभक्याउने ।

११ कार्यक्रम संचालन प्रकृया

कार्यक्रम संचालन स्वास्थ्य पत्रकार मन्चका महासचिव रामप्रसाद न्यौपानेबाट भएको थियो । कार्यक्रमको सभापतीत्व मन्चकी अध्यक्ष कल्पना आचार्यले गर्नुभएको थियो । अध्यक्षता आसन ग्रहण पछि प्रमुख अतिथी तथा अतिथीहरुको आसनग्रहण गराइएको थियो । आसन ग्रहण पश्चात मन्चकी अध्यक्ष कल्पना आचार्यले कार्यक्रमको औचीत्यका साथै आमन्त्रीतहरुलाई सुभकामना दिनुभएको थियो ।

कार्यक्रमको जानकारी पीश्चात तीनबटा कार्यपत्र प्रस्तुत भएका थिए

१ प्रडा विष्णुदत्त पौडेल, क्यान्सर रोग विशेषज्ञ वीर अस्पताल

सुर्तिजन्य पदार्थ र रोग विषयमा वीर अस्पतालका क्यान्सर रोग विशेषज्ञ विष्णुदत्त पौडेलले कार्यपत्र प्रस्तुती गर्नुभएको थियो । कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै डा पौडेलले शुर्ती जन्य पदार्थका कारण नेपालमा वार्षिक २७ हजार १ सय मानिसले अकालमा ज्यान गुमाउनुपरेको तथ्य पस्कनुभएको थियो । उहाले सुर्तिजन्य पदार्थबाट सृजितद रोगले व्यक्तिलाई मात्र नभएर परिवारलाई नै गरीविको रेखामुनी पुऱ्याएका धेरै उदाहरण रहेको प्रष्ट पार्नुभयो ।

२ पुस्कर नेपाल, कानुन उपसचिव स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

सरकारले २०६८ सालमै सुर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रण र नियमन सम्बन्धी कानुन ल्याएको उल्लेख गर्दै त्यसलाई लागु गर्ने जिम्मा सबै सरकारी निकायको रहेको बताउनुभयो । पछिल्लो समय केही सुर्ति उद्योगीले सर्वोच्चमा हालेको रिट देखाउदै भ्रम छरेको तर त्यो रिटको कुनै फैसला नभएको अवस्थामा यस अधिको अदालतको फैसला र मौजुदा कानुन अनुसार नै कार्यन्वयन गर्न केहीले नरोक्ने बताउनुभयो । उहाले खिल्ली चुरोट बेचन नपाइने, गर्भवती र १८ वर्ष मुनिका बालबालीकालालाई चुरो बेचन नपाइने बताउदै मापदण्ड विपरीतका सुर्तिजन्य पदार्थ जफत गरी नस्ट गर्ने प्रकृयाकोलागि

साहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी र स्थानीय तहका प्रमुख कार्यकारी अधिकारीलाई कानूनल अधिकार दिएको जानकारी गराउनुभयो ।

३ आनन्द बहादुर चन्द, अध्यक्ष एक्सन नेपाल

नेपालले सुर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रण तथा नियमन गर्न उत्कृष्ट कानून बनाएतापनि कार्यन्वयनको पक्षमा फितल भएको बताउनुभयो । सरकारले तीन वर्ष अघि नै सुर्तिजन्य पदार्थको खोल तथा व्यापर्समा ९० प्रतिशत चेतावनीयुक्त चित्र तथा सन्देश छापनुपर्ने नियम बनाएतापनि उद्योगहरूले अटेर गरीरहेको बताउनुभयो । सुर्तिजन्य पदार्थमा जती ठूलो चेतावनीयुक्त चित्र सन्देश भयो त्यतीनै यस्ता चिजहरूको प्रयोगदर कम आउने आकडा प्रस्तुत गर्दै । सुर्तिजन्य पदार्थ प्रयोग कम सरकारले चेतावनीयुक्त सन्देश बढाउने र करको दायरा बढी गर्नुपर्ने उनको भनाइ थियो ।

१२ अथितीहरूको मन्तव्यको

नवल किशोर शाह, सामाजिक विकास मन्त्री, प्रदेश नम्बर २

सुर्तिजन्य पदार्थले स्वास्थ्यमा असर गर्छ भन्ने कुरा सबैलाई अवगत भएकै हो । सामान्य मानिसले सेवन गर्नु छुट्टै विषय हो तर हाम्रै डाक्टरहरूले खानुहुन्छ । ९० प्रतिशतले दिनकै चालीस खिल्ली सम्म खानुहुन्छ । पढेलेखेको माथिसले नै खाने गर्छन् । पहिले सरुवा रोगबाट बढी मान्छे मर्ने अहिले नसर्ने रोगबाट बढी मर्छन् । जसको प्रमुख कारण नै यही हो । ९० प्रतिशत मान्छे यसलाई प्रतिष्ठाको विषय बनाउछन् । आफ्नै जिवनलाई आफै खतम बनाउन किन लागीपरेका छौ ? यसको अन्त कसरी गर्ने यो प्रमुख कुरा हो । चुरोट सेवनले आफु त अकालमा मर्छ मर्छ नखानेलाई पनि रोग लगाइदिइरहेको हुन्छ । हामी यती बुझ्दा बुझ्दै किन असभ्य हुन्छौ ।

ऐन कार्यन्वयनमा हामी राजनीतिज्ञ कै कमजोरी छ । ऐन कार्यन्वयन गराउदा जिम्मेवार निकायमा बसेकालाई कार्यन्वयन नगर्न हामी नै दवाव दिन्छौ । कसैलाई कार्वाही गर्नु अगाडीनै हाम्रो कार्यकर्ता हो कार्वाही नगर्न भन्दै प्रहरी प्रशासनमा पुगछौ । पहिले हामी सुधौ अनी अरुलाई सुधैछौ । २०६८ मा बनेको कानून किन लागु भएन । यसमा केही सुधार गर्नुपर्छ । सबैभन्दा ठूलो कुरा नैतिकता हो । नियमलाई कार्यन्वयन गर्नु ठूलो कुरा हो । व्यवहार परिवर्तनको अभियान चलाउनु पर्छ । नया कानूनकोलागि प्रकृत्यामा जान्छौ । हामीले त चुरोट कारखानालाई नै आक्रमण गरी जरै उखेलीदिएका छौ । कुनै हालतमा पनि उद्योग खोल्न दिदैनौ । हामी चुरोट खैनीको सक्त विरोधी हौ । प्रदेशले नया नियम कानून बनाएर कार्यन्वयन गर्छौ ।

चमेली दास, संसद प्रदेश नम्बर २

सरकारले कानून बनाएपनि कार्यन्वयन भएको छैन । यहा प्रहरी प्रशासनकै आडमा पनि सुर्ति चुरोट जाड रक्सी वेचिएको छ । सुर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रणमा सबै लागनुपर्छ । यसबाट बढी महिला पिडीत छन् ।

रामचन्द्र मण्डल संसद प्रदेश नम्बर २

सुर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रणमा संघिय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकार इमान्दार भएर लाग्नुपर्छ । कानून बनाएर मात्र सबै कुरा हुदैन । तल्लो तहबाट नै कार्यन्वयन गर्दै लैजानुपर्छ । ठूला उद्योगहरूलाई नियन्त्रण गर्न केन्द्रीय सरकारले पहल गर्नुपर्छ । जथाभावी किनवेच स्थानीय सरकारले गर्नुपर्छ । प्रदेश सरकारले कानून बनाएर सहयोग गर्नुपर्छ ।

प्रमिलादेवी दास संसद प्रदेश नम्बर २

जनकपुरमा चुरोट भन्दा पनि गुड्खा, पान पराग बढी खाने गरीन्छ । यो भयाभह छ । यसलाई नियन्त्रण गर्न सके सहर पनि सफा हुन्छ । युवा पुस्ता सुर्ती चुरोटमा फस्दै गएको छ । सबैभन्दा महत्वपूर्ण कुरा सबै मिलेर कानून कार्यन्वयन गर्नुपर्छ ।

दिपक सुवेदी, मुख्य सचिव प्रदेश नम्बर २

कानून आएसंगै सार्वजनीक सवारीसाधनमा सेवन गर्ने कुरा नियन्त्रणमा आएको छ । कतिपय कुराहरू कार्यन्वयनको चरणमा छन् । हामीले सोचे अनुसारको कार्यान्वयन त भएको छैन । सबैले हातेमालो गरेर अगाडी बढे अवस्य नियन्त्रण गर्न सकिन्छ ।

सिता परियार, प्रमुख प्रशाशकिय अधिकृत, जनकपुरधाम उपमहानगरपालीका

जनकपुर उपमहानगरपालीका एक संस्कृतिक सहर हो । यसलाई सुन्दर र स्वच्छ बनाउने अभियानमा छौ । हामीले सुर्तिजन्य पदार्थका विषयमा अहिलेसम्म त्यती गम्भीर तरीकाले लिएका रहेनछौ । तर अहिले यो हेक्का भयो यसको नियन्त्रण विना स्वच्छ नगर कल्पना गर्न नसकिने रहेछ । आगामी योजनामा यसलाई हामी प्रथमिताका साथ अगाडी बढाउने छौ । अवको नियमित बैठकमा वाडाध्यक्ष ज्यूहरूसंग यसलाई कायन्वयन गर्ने कुरामा गम्भीर छलफल गर्ने छौ । व्यक्तिको स्वास्थ्य संग जोडिएको कुरामा महानगरले हेलचेक्याइ गर्दैन ।

बेद प्रसाद अधिकारी, साहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी

ऐनले साहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई निरीक्षक दिएका छ । धेरै तीरका कुरालाई ध्यान दिनुपर्ने हुदा यासपटी त्यती ख्याल गएको छैन । अवको कार्ययोजनमा यसलाई पनि संग संगै एउटा विषय बनाएर अगाडी बढाइन्छ । आफु सुर्तिजन्य पदार्थी नियन्त्रणमा कटिबद्ध हुने प्रतिज्ञा गर्छु ।

डा जमुन सिं, नि. कार्यकारी प्रमुख जनकपुर अस्पताल

पछिल्लो समय सुर्ती चुरोट भन्दा नी युवा पुस्ता बारमा हुक्का तान्ने लतमा छन् । तिनीहरूलाई कानुनले समेटेको छैन समेटनुपर्छ । अहिलेका युवा भोलीका सुर्तिजन्य पदार्थका उपभोक्ता हुनु तिनीहरूलाई बेलैमा सही बाटोमा हिडाउनु पर्छ । तराइमा अधिकंसले पान गुड्खको कारण मुखको क्यान्सर भयाभह हुदै छ ।

१३ कार्यक्रम समापन: कार्यक्रम संचालकबाट

१४ निश्कर्ष:

१ कानुन कार्यान्वयनमा संघ प्रदेश र स्थानीय सरकारको सहकार्य जरुरी छ ।

२ व्यापक जनचेतनाको आवश्यकता छ । जसकोलागि तीनै तहका सरकार, सामाजिक संघसंस्था, पत्रकार, नागरीक समाज एक हुनुपर्ने जरुरी छ ।

३ सुर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रणको लागि प्रदेश र स्थानीय सरकारले छुट्टै कानुन र कार्यविधी तयार गरी लागु गर्नुपर्ने देखिन्छ ।